

Les noves tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) han afectat tots els sectors de la societat, i molt especialment el de l'ensenyament. La utilització de la Xarxa, com és evident, implica una millora pel que fa a les possibilitats dels suports educatius però, a més, suposa un trasbals dels conceptes bàsics de l'ensenyament i les seves finalitats. Com és de suposar, aquests canvis —tant pel que fa als recursos com als conceptes— també afecten de ple l'ensenyament de la literatura catalana a la Internet. És per això que considerem necessari començar aquest article tot analitzant l'ensenyament a nivell general. Així, en primer lloc, puntualitzarem algunes qüestions cabdals pel que fa a les conseqüències de la implantació de la Internet en l'ensenyament en general. En segon lloc, plantejarem la situació de la literatura catalana en l'educació en reflexionar sobre els continguts curriculars i els possibles canvis suscitats, en part, per la presència d'Internet. Finalment, examinarem tres llocs web dedicats a l'ensenyament de la literatura catalana, cadascun d'aquests és representatiu d'un concepte molt diferent d'educació.

1. L'ensenyament a Internet

L'allau informativa que circula per la Xarxa —i per totes les TIC en general— ha facilitat força l'educació paral·lela i també l'autoaprenentatge en comparació amb aquella oficial i reglada en què cal, almenys, la tutorització d'un professor. Gràcies a Internet, el sistema d'educació continuada s'ha fet possible en molts sectors laborals. És segurament en part per aquesta accessibilitat, que les empreses exigeixen cada vegada més una formació constant dels seus treballadors. Però, aquí no parlarem d'aquest tipus d'educació sinó, més aviat, de com Internet ha afectat l'ensenyament reglat, tant l'obligatori —a l'ESO—, com el facultatiu —al batxillerat i estudis superiors.

La societat occidental ha après a conviure amb la diversitat de cultures i grups ètnics que conflueixen en els països europeus. Actualment, aquest moviment migratori es fa ben evident en els Països Catalans, les escoles dels quals assumeixen la integració de l'immigrant com un valor clau a transmetre, tenint en compte la diversitat cultural dels alumnes. En un marc educatiu en què

sobresurt la diversificació per damunt de qualsevol unitat de grup, l'ajut d'Internet pot esdevenir clau per a aconseguir els objectius curriculars. Si bé els suports multimèdia ja acomplien aquesta funció, amb la Xarxa s'aconsegueix totalment adaptar el recurs didàctic al nivell concret de cada estudiant. Tanmateix, tot i que Internet pot ser útil per a anivellar un grup d'alumnes com més va més dispers, també la nova tecnologia reforça el desequilibri social existent en la nostra societat occidental (Ballester, 2002). És evident que almenys la generació d'alumnes actual creixerà amb uns coneixements d'Internet molt desiguals. Com planteja Manuel Castells, Internet no és solament una tecnologia sinó que és «l'instrument tecnològic i la forma organitzativa que distribueix el poder de la informació, la generació de coneixements i la capacitat de connectar-se en xarxa en qualsevol àmbit de l'activitat humana»⁷ (Castells, 2001, p. 298). Estar fora de l'òrbita d'Internet —és a dir, no estar connectat o bé estar-ho superficialment— suposa la marginació social, ja que això implica estar fora del «sistema reticular global» (Castells, 2001, p. 298). És ben sabut que una de les finalitats de les escoles —almenys pel que fa a les públiques— és oferir la possibilitat d'assumir un grau de cultura bàsic per a tots els àmbits de la societat, i per tant lluitar contra les desigualtats socials. Sota aquests paràmetres, les escoles haurien de pretendre també anivellar la diferència d'habilitats a l'hora de navegar en la Xarxa, cosa que de segur afectarà molt directament el futur laboral de cada alumne. Però, la presència d'un ordinador a casa i també el possible ajut que pugui tindre l'alumne per part dels pares amb un cert nivell educatiu per a orientar-lo en la xarxa d'Internet marca una clara diferència (Castells, 2001). Tot i que des de l'Estat s'intenta reforçar l'aprenentatge de les noves tecnologies en el sistema curricular per tal de pal·liar —com ja hem comentat— les desigualtats entre els alumnes, el ben cert és que existeixen actualment grans deficiències en les escoles pel que fa a l'adquisició del material informàtic. A aquestes mancances —amb què es palesa també la diferència entre unes escoles i unes altres—, cal afegir-hi les dificultats del professorat de reciclar-se al nou llenguatge de l'hipertext i les seves possibilitats. Les deficiències, evidentment, no vénen solament causades per aquell professor que no té la voluntat suficient d'obrir-se a un nou món, sinó que sobretot són un clar reflex de l'esforç econòmic que fa el Govern per a actualitzar uns recursos humans sovint absolutament analfabets en el món d'Internet o, en el millor dels casos, autodidactes.

A la divisòria social que pot suscitar la implantació d'Internet, s'hi afegeixen els problemes motivats pels mateixos procediments educatius. No hauria de ser suficient el fet d'incorporar una assignatura sobre noves tecnologies, sinó que caldria assimilar les TIC al nivell del sistema d'ensenyament, i per tant, fer-ne ús en qualsevol assignatura, tot aprofitant al màxim les seves possibilitats. I tampoc no s'hauria de considerar Internet solament com una eina de suport a unes finalitats escolars fixades des de l'ensenyament tradicional, sinó que l'ús de la Xarxa ja ha començat a provocar un canvi pel que fa al concepte de *ensenyament*. En l'educació tradicional s'ha tendit a transmetre uns coneixements aparentment estables que quedaven com a veritat

7. La traducció es meua.

absoluta al llarg de les nostres vides. La incorporació de les TIC ha alterat de ple el concepte estable de la veritat i, com a conseqüència, també ha calgut plantejar-se una nova manera d'ensenyar en un món canviant constantment. De la finalitat tradicional de l'educació, que era la d'aprendre uns coneixements determinats, passem a la finalitat educativa dintre de la galàxia Internet, que és la d'aprendre a aprendre (Suárez *et al.*, 2001). Abans de l'existència d'Internet, en els mètodes educatius tradicionals espanyols, hom no emfasitzava una qualitat que considerem extremadament important com és el fet d'ensenyar a esdevenir un estudiant autònom —com ara tenir habilitats per a poder aconseguir el material bibliogràfic amb certa eficàcia o per a poder elaborar una bibliografia correctament. Aquestes mancances, ben evidents en l'educació tradicional espanyola, esdevenen inviabilitats en l'era d'Internet. L'allau d'informació que es troba a l'abast de qualsevol alumne fa que els coneixements tradicionals transmesos a classe pel professor esdevinguin inútils. Per tant, el professor haurà d'assumir la funció de tutor i orientador més que no pas la del personatge que aporta el saber absolut (Martín-Moreno, 2002). Haurà doncs d'ensenyar a aprendre, a ser crítics dins un món en què la informació es troba a l'abast de tothom i no solament d'una elit.

Formar l'alumne perquè pugui reflexionar sobre la informació que té al seu abast suposa, en part, preparar-lo per combatre el pensament únic. Els mitjans de comunicació de masses —sobretot la televisió— redueixen el pensament social a un nivell molt elemental i totalment controlat per l'Estat. La llibertat d'expressió que s'aprecia en el món d'Internet —almenys de moment—, suposa un enriquiment ideològic perquè possibilita també l'expressió dels grups més minoritaris. És, per tant, imprescindible formar els alumnes perquè siguin capaços de seleccionar allò que més els interessa d'entre tota la informació.

Capacitar l'alumne perquè sàpiga destriar la informació és una necessitat absoluta en l'era d'Internet; Però la finalitat educativa hauria d'anar més enllà: caldria també que els alumnes aprenguessin ells mateixos a produir informació i no limitar-se a ser simples navegants. Amb un comportament participatiu en la Xarxa, es pot aconseguir millorar la creativitat de l'alumne i sobretot la seva motivació. A més a més, també l'ús actiu de la nova eina permet reforçar la identitat cultural de l'alumne. Tanmateix, perquè la implicació en la Xarxa sigui eficaç per a l'ensenyament, cal tenir en compte la importància que assumeix la direcció del professor. Amb un bon governament de l'ensenyant, els alumnes poden aportar uns continguts ben significatius i rellevants. Això suposa, entre d'altres, una redefinició de la funció del professor, cosa que, en certs casos, pot assumir un cert nivell de transcendència.

2. La literatura catalana en l'educació

Pel que fa als continguts curriculars, en general, s'evidencia un menyspreament important de la literatura a favor de l'aprenentatge de la llengua catalana. A l'ESO —etapa en què cada centre assumeix gairebé per complet els continguts curriculars de cada assignatura—, la literatura

pot, com a molt, omplir una tercera part del temari. Al batxillerat, aquesta etapa es troba completament abocada a la preparació dels alumnes per a la prova d'accés, examen el temari del qual no inclou mai cap qüestió de literatura. Com és evident, els departaments dels centres de secundària organitzen els continguts curriculars sobre la base d'aquesta prova d'accés, i per tant, la literatura desapareix per complet del temari de l'assignatura Llengua i literatura. Potser algun centre introdueix algun tema de literatura en el primer curs de batxillerat, però el que és segur és que, en segon curs d'aquesta mateixa etapa, tots els departaments ajusten el temari a aquell exigít en les proves d'accés. A la universitat, l'oferta d'assignatures de literatura no és més abundant. Com en els altres nivells d'educació, a la universitat, la literatura també esdevé gairebé inexistent en comparació al gruix d'assignatures referents a la lingüística.

Amb aquest panorama decebedor pel que fa a l'estat de l'ensenyament de la literatura catalana, alguns professors interessats en literatura, han aportat una solució personal al problema. En el projecte europeu titulat Euromedia Project, del qual el professor de la Universitat de València Ricard Huerta n'és l'investigador representant de l'Estat espanyol, es tracten aquestes qüestions. Euromedia Project és el resultat d'una sèrie d'entrevistes a professors de secundària que imparteixen l'assignatura Valencià: llengua i imatge. Alguns d'aquests entrevistats han exposat la dificultat d'introduir la literatura catalana en un currículum centrat exclusivament en lingüística. L'opció que han pres alguns ha estat incorporar textos literaris catalans en l'assignatura Valencià: llengua i imatge. Amb això, els professors han aconseguit que els alumnes que assisteixen a les classes continuen, almenys un poc, vinculats a la literatura catalana. A més, aquesta iniciativa ha implicat també un canvi important pel que fa a l'ensenyament del contingut de la literatura catalana. Com bé ha demostrat Ricard Huerta, els professors han hagut de triar textos que es troben a Internet i que, a més a més, interessin als alumnes. Aquests textos estan focalitzats principalment en el gènere poètic, tant siguin poemes com cançons (Huerta, 2002).

3. Internet: la diversitat d'ensenyament de la literatura catalana

Per tal d'examinar amb més deteniment els espais en línia dedicats a l'ensenyament de la literatura catalana a Internet, centrarem la nostra anàlisi solament en tres webs. Si bé el corpus d'estudi és reduït, cada lloc web representa un nivell distint pel que fa a l'ensenyament de la literatura catalana a Internet. En primer lloc, analitzarem una proposta oficial, la de la Generalitat de Catalunya dedicada a l'ensenyament, anomenada Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya (XTEC); després reflexionarem sobre les aportacions d'un lloc web més independent, produït pel grup de teatre de magisteri de la Universitat de les Illes Balears, i finalment, comentarem les iniciatives dels professors d'universitat que pengem el material a la Xarxa, en concret analitzarem el projecte de presentar en xarxa l'assignatura Història de la llengua catalana impartida a la Universitat Jaume I.

Mitjançant la XTEC (<http://xtec.es>) el Govern català pretén, d'una banda, coordinar una sèrie d'actuacions sobre l'educació i, de l'altra, potenciar aquelles activitats que considera imprescindibles per a aconseguir una educació completa i eficaç en l'era d'Internet. Aquest projecte va començar el 1988 utilitzant els serveis de comunicacions que existien en aquella època, fins que, el 1995, es va incorporar de ple en el sistema Internet (Ruiz, 1999). A través de la XTEC, la Generalitat facilita l'accés del professorat a Internet amb tres objectius fonamentals: la formació permanent —amb la possibilitat de gestionar qüestions de tipus administratiu-educatiu des de la mateixa Xarxa—, l'activitat acadèmica amb els alumnes i la investigació educativa. També la XTEC facilita un espai per a tot professor que vulgui penjar una pàgina web, tant si aquest prové d'un centre públic com d'un privat. I és que, des de la Generalitat de Catalunya, es pretén estimular l'educació cap a una participació activa en la xarxa Internet. Amb aquesta mateixa intenció, la XTEC proporciona una sèrie d'adreces de correu electrònic als centres d'educació, des d'on els administren adequadament i els proporcionen als alumnes quan aquests ho necessiten per a fer alguna activitat didàctica concreta. Des d'aquest mateix organisme, també s'incentiva la creació de pàgines web fetes pels alumnes, en les quals es desenvolupen treballs temàtics concrets. Aquesta iniciativa ha possibilitat el concurs anual de webs de ciència que existeix des del 1996 (Ruiz, 1999). La XTEC aborda també l'ensenyament de la literatura catalana, tot seguint aquestes mateixes línies directrius de gestió de la informació i de motivació a la participació a Internet.

En la secció de recursos, s'hi pot trobar una guia interactiva de la literatura catalana amb textos literaris acompanyats amb pautes de lectura i exercicis de comprensió: aquesta secció s'anomena *Biblionet*. Aquí també es poden consultar les diverses propostes didàctiques que fan els centres educatius per a ensenyar la literatura catalana. A més a més, s'hi pot trobar també una bibliografia específica. En la secció d'Escola Oberta també es tracta la literatura catalana. Hi ha un apartat dedicat a la literatura juvenil i infantil des d'on se'ns ofereix la possibilitat d'accedir al catàleg de literatura infantil i juvenil en català, així com també s'hi dedica un espai important a les fitxes dels llibres, a les mediateques i als llibres penjats a Internet. Tot i que, en aquest lloc web, s'aprecia un interès per l'aprenentatge de la literatura catalana, la seva presència queda molt difuminada en situar aquest contingut enmig d'una gran quantitat d'informació que generen les assignatures dels altres temes.

Com hem vist, la XTEC és una de les plataformes que té el Govern de la Generalitat de Catalunya per a oferir uns serveis al sector de l'educació. Això explica que es dediqui un espai relatiu a la literatura catalana, equiparable a la importància que s'assigna en els continguts curriculars oficials. Tot i ser conscients que la literatura catalana no assumeix un paper important en aquest espai, cal valorar positivament sobretot la innovació educativa que s'aprecia en el tractament de totes les assignatures proposades. I és que la XTEC no és solament un portal que té com a finalitat informar, sinó que aconsegueix engendrar noves iniciatives sobre l'educació. Són aquest tipus d'iniciatives les que faciliten l'adaptació de l'educació a l'era d'Internet.

En un altre àmbit, el lloc web produït pel col·lectiu Magisteri Teatre Mag Poesia (<http://www.mallorcaweb.com/magpoesia/>) es genera amb unes finalitats menys oficials. Les iniciatives d'apropar la poesia a l'escola que activa aquest grup s'emmarquen en unes propostes alternatives a l'ensenyament tradicional. Ja el 1968, Antònia Viñas, en el mateix centre de Magisteri de la Universitat de les Illes Balears, va iniciar una sèrie d'activitats teatrals en considerar més important l'educació i la formació que la instrucció rònega (<http://www.mallorcaweb.com/magpoesia/>). Des de fa més de trenta anys, aquest col·lectiu intenta impulsar la sensibilitat pel teatre, pels titelles, pel cinema i, posteriorment, per la poesia. En crear el lloc web, en un principi, es pretenia solament informar dels muntatges teatrals i recitals poètics organitzats per Magisteri Teatre Mag Poesia, però finalment es va decidir també incitar la participació de l'alumne. Aquest col·lectiu és ben conscient de l'escassa incidència que té el gènere poètic en l'educació, i dels gairebé inexistents materials amb què compten els docents. Dedicava així una secció de la seva pàgina al gènere poètic en les escoles, per tal d'acostar els alumnes a la poesia, i fins i tot incentivar-los a la creació. Magisteri Teatre Mag Poesia —que va començar amb la iniciativa d'acostar la poesia a l'escola el 2000— proposa, entre d'altres, una antologia de poemes catalans adaptada a cada nivell escolar. També, per completar la lectura, aquest col·lectiu ofereix una programació didàctica en línia per a l'ensenyament primari amb propostes d'exercicis adaptats als nivells inicial, mitjà i superior. S'hi insisteix sobretot en la dicció, els muntatges poètics i les figures poètiques.

Així, el col·lectiu Magisteri Teatre Mag Poesia, amb una gran voluntat didàctica, pretén, entre d'altres, ajudar a tot professor que estigui interessat en propostes alternatives a l'ensenyament més oficial. Amb altres intencions ben distintes, s'hi troben les pàgines web d'assignatures, creades pels professors que les imparteixen. En aquest cas, la informació no va pas dirigida al professorat sinó tot al contrari, als alumnes. Com a exemple, ens centrarem en la proposta del projecte impulsat pel professor Vicent Salvador de la Universitat Jaume I de Castelló amb què s'ha sol·licitat una ajuda de millora educativa i en què s'implica tot un equip de docents, investigadors i estudiants. Part de la iniciativa es basa en la creació d'una pàgina web per a l'assignatura història de la llengua catalana. Durant els primers mesos de l'elaboració de la pàgina, s'hi mantindrà un diàleg continu amb els alumnes, així com també s'hi preveuen unes fases de prova i d'experimentació per a assegurar la màxima operativitat de la pàgina. El que es pretén bàsicament és elaborar un material docent que pugui ser consultat pels alumnes d'aquesta assignatura. Per a completar el gruix de la iniciativa, també s'oferiran altres informacions, com ara es posaran a l'abast dels alumnes algunes correccions d'exàmens per a orientar-los en les qüestions més pràctiques.

Fins ara, hem presentat una opció bàsica pel que fa a la concepció de les pàgines web d'assignatures. Tanmateix, el que trobem interessant d'aquest projecte és que l'assignatura Història de la llengua catalana servirà d'eix vertebrador per a completar, també, el material docent de les altres assignatures afins. Això implica haver de fer un bon ús del llenguatge de l'hipertext i alhora aplicar una visió àmplia del que significa la història de la llengua, tot incorporant no solament

la interpretació diacrònica de la llengua sinó també una mirada sincrònica. Aquest projecte haurà servit per a facilitar a l'alumne l'aprenentatge de l'assignatura, però també per a proposar-li una mirada transversal d'aquesta, i les possibles connexions amb les assignatures afins. També, no hem d'oblidar, que la creació de les pàgines web d'assignatures exigeix un replantejament del programa que, en molts casos, suposa una millora educativa considerable.

Així doncs, hem vist, en un primer moment, com l'ensenyament està sotmès a un procés d'adaptació en assumir que la nostra societat es troba dintre de l'era d'Internet. També hem apuntat les dificultats actuals que pateix l'ensenyament de la literatura catalana i de quina manera, hi ha certes iniciatives particulars de professors que aprofiten les opcions curriculars més vagues per a introduir textos de literatura catalana. Finalment, hem proposat l'anàlisi de tres llocs web que assumeixen distintes finalitats. Hem partit de l'opció oficial en què es pretén formar i orientar el professor dintre del contingut curricular de la matèria, hem continuat per analitzar la iniciativa particular d'un col·lectiu que es preocupa d'aportar recursos per a l'ensenyament d'un gènere literari en procés de desaparició. Finalment, hem inclòs també l'exemple d'una opció ben concreta però també molt generalitzada, la dels professors que fan ús de la Xarxa per a millorar la seva docència.

Per tant, hem volgut demostrar que Internet no és solament una eina més per a ensenyar un contingut similar o igual al que s'ha ensenyat fins ara, sinó que el mateix concepte de *Xarxa* exigeix un replantejament a fons, no solament dels continguts, sinó també del sistema d'ensenyament. Això, evidentment, sempre és benvingut, tanmateix, repensar l'educació dins l'era d'Internet implica un possible perill de desorientació tant per part del professorat com dels alumnes en sotmetre l'ensenyament a una situació de canvis constants on queden parcialment difuminades les fronteres entre l'educació, el treball, la cultura i l'oci.

4. Referències bibliogràfiques

- ALAMON, F. (2002). «Literatura en Internet en la enseñanza secundaria». *Filología en Internet: Cuadernos de Filología*, núm. 4, p. 67-82.
- BALLESTERO, F. (2002). *La brecha digital: El riesgo de exclusión en la Sociedad de la Información*. Madrid: Fundación Retevisión.
- BARRETT, N. (1998). *El estado de la cibernación: Consecuencias culturales, políticas y económicas de la Internet*. Madrid: Flor del Viento.
- CANDELA, M. (inèdit). *Literatura i Internet: Aplicació a la literatura catalana*. [Treball d'investigació del curs 1998/1999]
- CASTELLS, M. (2001). *La galaxia internet*. Barcelona: Plaza y Janés.
- DEDE, C. [ed.] (2000). *Aprendiendo con tecnología*. Barcelona: Paidós.
- HUERTA, R. (2002). «Euromedia Project: enseñando los media en secundaria». *Comunicar*, núm. 18, p. 157-161.

- MAJÓ, J.; MARQUÉS, P. (2002). *La revolución educativa en la era Internet*. Barcelona: Praxis.
- MARTÍN-MORENO, Q. (2002). «E-learning como recurso didáctico en “la escuela de opciones múltiples”». A: *Virtual educa 2002: IV Conferencia Internacional sobre Educación, Formación y Nuevas Tecnologías (Valencia)* [en línea]. <<http://www.virtualeduca.org>>
- RUIZ, F. (1999). «Red Telemática Educativa de Catalunya». A: *Educación e Internet: Documentos del 1er Congreso Educación e Internet Educnet 99*. Madrid: Santillana.
- SUÁREZ, J. M. [et al.] (2001). «La integración de las TIC en la educación. Reflexiones en torno a un tema central a la luz de la experiencia en Educación Secundaria Obligatoria en la Comunidad Valenciana». A: *Virtual educa 2001: IV Conferencia Internacional sobre Educación, Formación y Nuevas Tecnologías (Madrid)* [en línea]. <<http://www.virtualeduca.org>>